

- Sodat, selkkaukset ja luonnonkatastrofit aiheuttavat valtavia tuhoja. Tällaisissa poikkeustilanteissa ihmiset ovat erityisen haavoittuvia ja tarvitsevat siksi erityissuojelua. Sodan oikeussäännöt luovat edellytykset puolueettomalle humanitaariselle avulle selkkaustilanteissa.

→ **Oppitunti 9:**
HUMANITAARINEN AVUSTUSTYÖ
JA PUNAISEN RISTIN ROOLI

→ TAVOITTEET

- Oppilaat tuntevat ja ymmärtävät humanitaarisen avustustyön pääperiaatteet, joita ovat puolueettomuus, tasapuolisuus ja riippumattomuus.
- Oppilaat ymmärtävät, että sodan oikeussäännöt luovat edellytykset humanitaariselle avustustoiminnalle, ja että sotien aiheuttamaa kärsimystä pystytään lievittämään.
- Oppilaat saavat tietoa Punaisen Ristin perheenyhdistämisestä ja oppivat, mitä menetelmiä on olemassa kadonneiden perheenjäsenten löytämiseksi.
- Oppilaat ymmärtävät, millaisia haasteita humanitaarinen avustustyöntekijä voi kohdata työssään.

Sodassakin on säännöt.
OPPIMATERIAALI
YLÄKOULUILLE
JA LUKIOILLE

Apua heikoimmille

Punaisen Ristin kansainvälinen komitea sekä Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun kansalliset yhdistykset ovat jo 150 vuoden ajan toimittaneet apua sodan uhreille. Maailmanlaajuinen liike on vanhin sodan uhreja avustava järjestö. Sen toiminta on aina puolueetonta. Apua annetaan riippumatta siitä, mitä osapuolta avustettavat edustavat.

Aseellisissa selkkauksissa keskeisin humanitaarista avustustoimintaa harjoittava järjestö on Punaisen Ristin kansainvälinen komitea. Se toimii yhteistyössä Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun kansallisten yhdistysten kanssa. Punaisen Ristin humanitaarinen apu on niin konkreettista avustustoimintaa kuin suojelutyötä. Sillä suojellaan avun tarpeessa olevien elämää ja terveyttä, helpotetaan heidän ahdinkoaan, pyritään ehkäisemään tauteja, vammoja, nälkää ja turvaamaan suoja. Käytännössä avustustyö sisältää esimerkiksi ruoan ja veden jakamista, suojan ja sairaanhoidon tarjoamista sekä ihmisten mahdollista evakuoitua vaarallisilta alueilta. Suojelutoimintaan puolestaan kuuluu mm. vankien luona vierailu, kadonneiden perheenjäsenten etsiminen, perheiden yhdistäminen ja viestien välittäminen.

Punaisen Ristin ohella humanitaarista apua antavia järjestöjä on tuhansia. Monet järjestöt ja toimijat tekevät yhteistyötä varmistaakseen, että apu menee perille. Humanitaarista työtä tekevät Punaisen Ristin kansainvälisen komitean lisäksi muun muassa Lääkärit ilman rajoja, Pelastakaa lapset, Unicef, YK:n pakolaisjärjestö UNHCR ja YK:n alainen Maailman ruokaohjelma WFP⁽¹⁾.

Humanitaarisen avun tavoitteena on turvata ihmisten päivittäiset perustarpeet keskellä kriisiä. Perustarpeita ovat vesi, hygienia, ruoka, suoja ja turva. Eri-

tyisesti apua kaipaavat haavoittuvat ryhmät, joita ovat esimerkiksi lapset, vauvat, sairaat, invalidit, raskaana olevat naiset sekä yksinhuoltajat. Avun tarve vaihtelee alueittain ja kriiseittäin: aavikoisella alueella käytävän sodan jalkoihin jääneet tarvitsevat toisenlaista apua kuin tulvauhrit.

Humanitaarinen apu on puolueetonta avustustoimintaa, jonka tavoitteena on lievittää äkillisen kriisin seurauksia. Sitä tarvitaan esimerkiksi luonnonkatastrofeissa ja sodissa. Se pitää sisällään myös siviilien ja sodasta kärsivien suojelun. YK:n arvion mukaan vuonna 2008 humanitaarisen avun tarpeessa on yli 25 miljoonaa ihmistä 24 eri maassa.

Humanitaarinen apu pyrkii myös luomaan edellytyksiä sille, että paikalliset yhteisöt voivat itse ottaa vastuun omasta toimeentulostaan, kun kriisi on ohitse.

Humanitaarisessa avustustyössä on otettava huomioon kulttuurisidonnaiset seikat, kuten ruokatottumukset ja käyttäytymisnormit.

Avustustoiminta ja sodan oikeussäännöt

Sodan oikeussäännöt luovat edellytykset puolueettomalle avulle konflikteissa. Geneven sopimuksissa valtiot tunnustavat selkkausten uhrien oikeuden saada apua.

Sodan oikeussäännöt velvoittavat aseellisen selkkauksen osapuolia huolehtimaan sodan siviiliuhreista riippumatta siitä, kumpaa osapuolta he edustavat. Esimerkiksi siviiliväestön nälkään näennyttäminen sodankäyntimenettelynä on kielletty.

Sodan oikeussääntöjen mukaan avustustyöntekijöitä tulee suojella, heitä vastaan ei saa hyökätä ja heitä tulee auttaa kaikin tavoin toteuttamaan tehtäviään. Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että tarvittavat viisumit myönnetään nopeutetussa aikataulussa tai tullimaksuja ei peritä maahan toimitettavasta avustuksesta. Se voi myös tarkoittaa, että taistelut lopetetaan väli-

aikaisesti, jotta avustusjärjestöt voivat toimittaa humanitaarista apua sitä tarvitseville.

Valtioiden tulee sallia avustustyöntekijöille vapaa pääsy ja läpikulku konfliktialueelle myös silloin, kun apua toimitetaan vastapuolen siviileille. Aseellisen selkkauksen kaikkien osapuolten tulee myös suojella avustuslähetyskiä ja helpottaa niiden nopeaa jakelua.

Humanitaarista apua antavien toimijoiden tulee noudattaa puolueettomuuden, tasapuolisuuden ja riippumattomuuden periaatteita (tarkemmat periaatteiden määritelmät löytyvät liitteistä). Avustusjärjestöjen täytyy myös saada toiminnalleen selkkauksen osapuolten suostumus, jonka avulla varmistetaan, että taistelujen osapuolet eivät kohdista sotatoimiaan avustusjärjestöjä kohtaan.

Apua toimitettaessa etusija annetaan apua eniten tarvitseville ja erityissuojeluun oikeutetuille ihmisryhmille, kuten lapsille ja odottaville sekä synnyttäneille äideille. Ulkopuolinen humanitaarinen apu on usein välttämätöntä, jotta ihmiset voisivat selviytyä.

Apua perheistään eroon joutuneille

Katastrofin sattua ihmiset joutuvat usein pakenemaan kodeistaan ja perheenjäsenet saattavat ajautua erilleen toisistaan. Sodan oikeussäännöissä määrätään, että sotaa paenneita tulee auttaa jäljittämään kadonneita omaisinaan. Tärkeimpiä Punaisen Ristin tehtäviä sodan keskellä onkin etsiä kadonneita, saada yhteys eroon joutuneiden sukulaisten välillä sekä yhdistää perheitä. Keskeisessä roolissa Punaisen Ristin perheidenyhdistämisessä ovat sen maailmanlaajuinen verkosto ja vapaaehtoiset.

Sota-alueilla perheenyhdistämis-työtä johtaa Punaisen Ristin kansainvälinen komitea. Se tekee vuosittain noin 10 000 henkilötiedustelua ja välittää yli

(1) Keskeisimmät järjestöt ovat sitoutuneet toiminnassaan noudattamaan kansainvälistä ohjesääntöä katastrofivavasta (Code of Conduct for the International Red Cross and Red Crescent Movement and NGOs in Disaster Relief).

puoli miljoonaa viestiä toisistaan eroon joutuneiden perheenjäsenten välillä.

Henkilötiedustelulla tarkoitetaan Punaisen Ristin toimintaa, jonka avulla autetaan katastrofin vuoksi perheenjäsenensä kadottaneita ihmisiä löytämään läheisensä. Henkilötiedusteluprosessissa Punaisen Ristin työntekijät selvittävät kadonneen viimeisen tunnetun olinpaikan, tarkistavat tiedot sairaaloista, pakolaisleireiltä ja hautausmailta, sekä tarvittaessa julkaisevat kadonneiden nimiä tiedotusvälineissä tai kadunvarsiens julisteissa. Kadonneen omaisen löydyttyä Punainen Risti voi auttaa myös perheen yhdistämisen käytännön järjestelyissä, muun muassa matkajärjestelyissä.

Punaisen Ristin viestinvälitys auttaa perheenjäseniä pitämään yhteyttä toisiinsa, jos normaali posti- tai tietoliikenne ei sodan tai onnettomuuden vuoksi

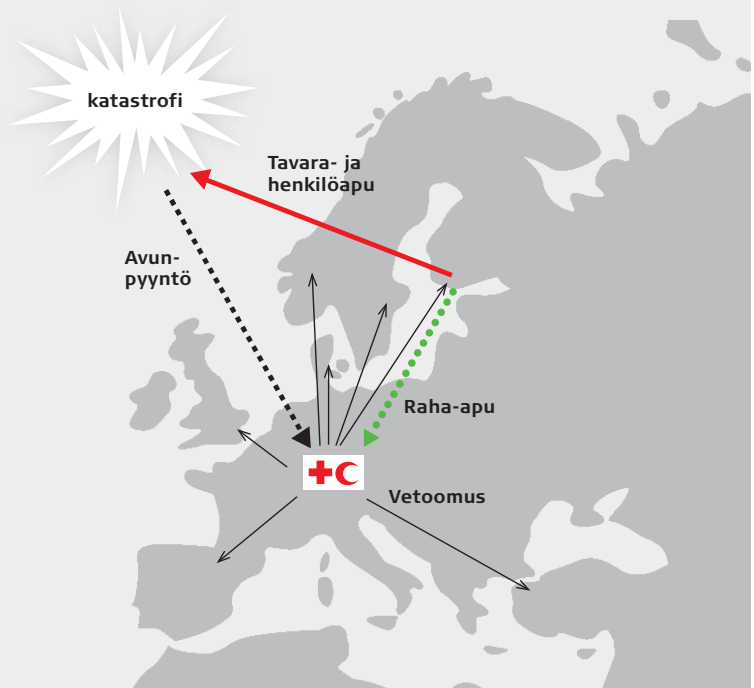

Tsetsenialaisnainen näyttää kuvaa pojastaan, joka katosi vuonna 2002 kotikylänsä mellakoissa.

NÄIN APU MENEE PERILLE

Hätään joutuneiden ihmisten auttamisesta vastaavat aina ensisijaisesti ko. maan viranomaiset. Paikallinen Punainen Risti tai Punainen Puolikuu auttaa välittömästi, ja kansainvälinen yhteisö tulee apuun, kun maan omat voimavarat riitä.

Luonnononnettomuuksissa kansallinen Punainen Risti tai Punainen Puolikuu lähettää avunpyynnön Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun yhdistysten kansainvälisen liiton päämajaan Geneveen. Sieltä se välitetään edelleen kansallisille yhdistyksille, muun muassa Suomen Punaiselle Ristille. Sota- ja konfliktialueiden avustusvetoomus tulee Punaisen Ristin kansainväliseltä komitealta.

Sodassakin on säännöt.
OPPIMATERIAALI
YLÄKOULUILLE
JA LUKIOILLE

toimi. Viestit kirjoitetaan kaavakkeelle, johon merkitään viestin lisäksi vastaanottajan tiedot. Sotavangeille tai muista syistä vankiloissa pidätettynä oleville ihmisille Punaisen Ristin viestit ovat tärkeä ja usein ainut yhteydenpitokanava omiin läheisiin. (Lisätietoa ja lukuja Punaisen Ristin perheidenyhdistämistyötä liitteessä 3.)

Viestit toimitetaan perille henkilökohtaisesti Punaisen Ristin kansainvälistä verkostoa apuna käyttäen. Ne ovat avoimia, ja niihin saa kirjoittaa vain henkilökohtaisia asioita. Viestien tarkoitus on lieventää ihmisten kärsimystä välittämällä tietoja sukulaisten kesken, eikä niihin saa kirjoittaa poliittista tai sotilaallista tietoa. Sodan keskellä osapuolet pelkäävät vihollisen saavan arvokasta tiedustelutietoa, joten tämä periaate on perusedellytys, jotta Punainen Risti voi välittää viestejä. Myös Punaisen Ristin puolueettomuus edellyttää, että järjestö ei osallistu poliittisen tai sotilaallisen tiedon välitykseen.

AVAINLUKUJA

- Joka päivä noin 6 000 lasta kuolee likaisen veden ja huonon hygienian takia. Katastrofiavun ohjeen mukaan jokaiselle on taattava puhdasta vettä vähintään 15 litraa päivässä, esimerkiksi pakolaisleirillä. Vertaa: keskiverto suomalainen käyttää vettä 140 litraa päivässä.
- Kolmannes kehitysmaiden pikkulapsista on aliravittuja. Pahin tilanne on Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. Ainakin 800 miljoonaa ihmistä saa liian vähän ruokaa joka päivä, heistä 96 prosenttia asuu kehitysmaissa.
- Katastrofiavun ohje: vähintään 2100 kaloria päivässä jokaiselle, siitä 17 prosenttia rasvaa ja 10-12 prosenttia energiaa. Vertaa: suomalainen söi keskimäärin 2686 kaloria päivässä vuonna 2002.
- Punaisen Ristin kansainvälinen komitea tekee vuosittain noin 10 000 henkilötiedustelua ja välittää yli 500 000 viestiä.
- Suomessa tehdään vuosittain noin 150 henkilötiedustelua, jotka koskevat kolmeakymmentä maata. Vuosittain Suomesta välitetään noin 50 viestiä ja vastaanotetaan saman verran.

PUNAISEN RISTIN TOIMINTA ASEELLISESSA SELKKAUKSESSA

Kansainvälinen yhteisö on valtuuttanut Punaisen Ristin suojelemaan ja auttamaan aseellisissa selkkauksissa siviilejä, sotavankeja ja haavoittuneita. Kriisialueella paikallisen Punaisen Ristin tai Punaisen Puolikuun kansallisen yhdistyksen rinnalla työskentelee Punaisen Ristin kansainvälinen komitea, joka kerää tietoa esimerkiksi sotavankien oloista vankilavierailujen kautta ja puolustaa heidän oikeuksiaan. Komitea jakaa ruokaa ihmisille ja tarvikkeita esimerkiksi sairaaloille ja proteesipajoille sekä etsii kadonneita perheitä ja välittää viestejä.

Kantavana periaatteena Punaisen Ristin toiminnassa on kaikkialla maailmassa "tarpeesta toimintaan". Järjestön perustehtävät ovat samat kaikkialla, mutta niiden painotukset vaihtelevat paikallisten tarpeiden mukaan.

Avustustyötä säätelevät Punaisen Ristin periaatteet. Sen tulee lievittää ensisijaisesti niiden ihmisten elinoloja, joilla on kaikkein heikoimmat edellytykset selvitä. Avun tulee aina perustua tarpeeseen eikä avun saajia saa suosia tai syrjiä millään perusteella. Avun tulee aina olla riippumatonta hallituksen politiikasta tai sotaa käyvien osapuolten näkemyksistä.